

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПСИХОЛОГИЧНА ИНТЕРВЕНЦИЯ ПРИ ТРУДНИЯ УЧЕНИЧЕСКИ КЛАС

Е. Димитрова¹

Специалист човешки ресурси в Сдружение Топливо
keiti_d@mail.bg

Резюме. Разглежда се процесът и основните етапи на психологична интервенция при трудния ученически клас като реално социалнопсихологично явление в българското училище. Акцент се поставя върху фигурата на училищния психолог – професионалистът, който е необходимо да диагностицира правилно степента на трудност на даден клас и да предприеме действия в посока на нормализирането му.

Ключови думи: интервенция, труден клас, психолог, училище, процес, етапи

Трудният ученически клас е малка социална група, която се характеризира със съществуването на социалнопсихичен климат, насърчаващ конфликтни взаимоотношения, слаб социален контрол над груповото поведение, изразена демотивация и в сравнение с нормалните класове, с по-високо проявени агресивни и деструктивни поведения на групово равнище (Димитрова, 2006).

Трудният клас се отличава със своя специфична структура. Водещ елемент в нея е *ядрото* – то е център на взаимоотношенията в класа и включва лидерите, които имат най-висок статус и престиж в групата и оказват негативно влияние върху членовете на класа. Броят им най-често варира между двама и пет човека. Лидерите са основният мотиватор и катализатор на агресивните прояви в групата. Вторият елемент на структурата, е специфично образувание – *обкръжение на ядрото*, в което са ситуирани популярните в класа юноши. Те не са признати за лидери и не са част от същинското ядро, но са му приближени. Членовете на обкръжението се придържат към поведенческите модели на лидерите и са основна движеща сила в агресивните прояви на трудния клас. Третият последен елемент,

е *периферията*. В нея се открояват две групи – в едната са юношите, които са най-слабо популярни в групата, но към които отношението на лидерите и последователите се характеризира с проява на безразличие. В другата, са аутсайдерите – „жертвените овни“ на ядрото (Димитрова, 2007).

Важно е да се подчертае, че трудният клас е нормален клас, претърпял развитие, но в отрицателна насока – клас, който се е видоизменил поради редица фактори, не само от външната социална среда, но и от вътрегруповите взаимоотношения и взаимодействия. Това не означава, че веднъж оформил се като труден, класът няма да може отново да стане нормален. Процесът не е необратим, защото с подходящите социалнопсихологични методи и интервенции трудният клас може отново да се върне към нормалното си състояние (Румянцева, Микляева, 2006).

В специализираната литература трудният клас е възприет като реално съществуващ в училищата и това не се подлага под съмнение. По тази причина повечето статии и монографии, свързани с този въпрос (Rodgers, 2006; Sorcinelli, 1994; Дрепер, 1987 и др.) не разглеждат възникването на трудните класове и техните механизми

на въздействие в детайли. Тяхната насоченост е предимно към начините за адекватно справяне с тях, така че отново да се установят като нормално функциониращи.

На този етап, българските преподаватели в средното училище имат недостатъчна подготовка върху теоретико-приложните модели за справяне с отклоненията в поведението на целите ученически групи, действащи като единен организъм, въпреки че има наши учени, които се занимават с проблема (например проф. д-р Иван Иванов, който през 2005 г. издава монография по този въпрос – „Мениджмънт на ученическия клас“). Българските учени говорят именно за управлението на ученическите класове, което като проблематика се развива от американските учени още от 70-те и 80-те години на ХХ век. Под управление на класа се имат предвид всички дейности и взаимодействия, планирани или спонтанни, които възникват в класната стая (Sorcinelli, 1994).

Ето защо, преподавателите се справят и с възникналия труден клас единствено в съответствие със субективните си педагогически убеждения, способности и опит (Rodgers, 2006). Техните действия не са съобразени с факторите на формиране на този вид класове, нито с научните методи за психокорекцията му и това, в повечето случаи, води до задълбочаване на проблемното поведение от страна на класа.

За българската специфика на трудните класове е важно да се създаде и система, чрез която да се диагностицират, да се дешифрират още в начален етап на формиране, което да е своевременна мярка срещу по-нататъшното им развитие.

По отношение диагностицирането и овладяването на трудния клас, в центъра

стои фигурата на училищния психолог. Той трябва да диагностицира този вид клас и да даде насоки за работата с него. Диагностика се извършва чрез различни методи: от наблюдение, през интервюта с преподавателите, до провеждане на изследване чрез въпросник за изследване на трудните класове (Димитрова, 2009). Фокусът на внимание е върху лидерското ядро на класа – от тази подгрупа е необходимо да започне същинското му овладяване (Sorcinelli, 1994). За да бъде успешен процесът с нормализирането на трудния клас е необходимо да се следва принципът на комплексността – при работата с този вид клас се включват не само съставляващите го връстници, но и преподавателите, работещи с него, родителите на юношите от класа, обкръжаващата го физическа среда. Не бива да се допуска капсулиране, от страна на преподавателите, на проблемите в ученическите класове, което е най-често срещаната причина за задълбочаване на конфликтите и модифицирането на един клас в хронично труден.

ПЪРВОНАЧАЛНИТЕ ЗАДАЧИ НА ПСИХОЛОГА, ПРИ ДИАГНОСТИЦИРАНЕТО НА ТРУДНИЯ КЛАС, СА НЯКОЛКО:

- Да проведе разговори с класния ръководител на този клас, както и с всеки един от учителите, които му преподават. Те биха могли да дефинират онова, което виждат най-правилно. По-долу е представен примерен въпросник, чрез попълването на който могат да се ранжират всички класове в училището, да се определи степента им на трудност и в кои насоки се изразява тя.

ВЪПРОСНИК ЗА ПРЕПОДАВАТЕЛЯ (ПРИМЕРЕН)

Моля, не пропускайте нито един въпрос. Разчитаме на Вашата отзивчивост и искреност. Анкетата е анонимна.

1. На кои ученически класове преподавате? (Моля избройте ги по паралелки и букви)
2. Кои от тези класове са трудните, според Вас? (Моля избройте ги по паралелки и букви)
3. Моля, подредете трудните паралелки по степен на трудност в таблицата по-долу.

Отбележете с х или в.